

## СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ <sup>1</sup>

Дослідження, присвячені правам людини, мабуть, не втратять свою актуальність ніколи. Не зважаючи на той факт, що дане питання є об'єктом досліджень широкого кола науковців, перелік питань, які підлягають вивченню, є невичерпним. Перш за все, це обумовлено тим, що відповідно до трансформацій, які відбуваються у суспільстві в цілому, змінюються й підходи до визначення поняття, обсягу, способів забезпечення та захисту прав людини. Безумовно, процеси глобалізації, що відбуваються в світі, справляють значний вплив як на право окремої держави, так і на право як таке.

Процеси глобалізації, що отримали значене прискорення в другій половині ХХ століття, є визначниками тенденції розвитку людства в сучасності. Всесвітнє розширення зв'язків в поєднанні з революційним про-ривом в сфері новітніх технологій, в тому числі інформаційних, привели до впливу глобалізації на сферу політики, культури, моралі, етнічної

---

<sup>1</sup> **Ленгер Яна Іванівна**, доктор юридичних наук, доцентка, кафедра конституційного права та порівняльного правознавства, УжНУ

**Фрідманський Роман Михайлович**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, УжНУ

ідентифікації, державного суверенітету, тобто всієї складної сукупності елементів, що існують між учасниками міжнародного спілкування<sup>1</sup>.

Необхідність регулювання процесів глобалізації, подолання та мінімізація її негативних наслідків об'єктивно приводять до зростання ролі права та його значення. В сучасних умовах воно є одночасно і інструментом глобалізації і засобом управління її процесами. Глобалізація обумовлює значні зміни, як у національному так і у міжнародному праві, а також в характері взаємодії між цими правовими системами.

Поглиблення подібної взаємодії приводить до такого явища як інтернаціоналізація національного права, котре досягається двома шляхами: по-перше, визнанням пріоритету над національним, а по-друге, інтенсивної зміни національного права під впливом міжнародного. Інтернаціоналізація національного права шляхом його зміни здійснюється через приведення у відповідність до міжнародних стандартів<sup>2</sup>.

Поняття міжнародного стандарту з'явилося порівняно недавно, проте міцно увійшло в юридичну термінологію. Стандартизація права є юридичним відображенням стандартизації всього сучасного суспільного життя.

Правова стандартизація виражається у встановленні мінімально необхідних правил до врегулювання суспільних відносин. Дані правила є притаманними як державам та і міжнародним організаціям, позаяк правові стандарти стосуються найрізноманітніших сфер суспільних відносин.

Під впливом норм та принципів міжнародного права радикально оновлено і продовжує оновлюватися законодавство з прав людини. Проведені по ряду законопроектів експертизи Ради Європи, Європейського Суду підтвердили їх відповідність європейським стандартам з прав людини.

Система міжнародного захисту прав людини як сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють співпрацю держав з питань забезпечення та захисту прав людини різних сферах життя, сформувалася після Другої світової війни.

З моменту появи першої регіональної організації, що безпосередньо займалась цим питанням, себто Ради Європи, розвиток міжнародного співробітництва в сфері захисту прав людини здійснювався на двох основних рівнях: універсальному, в рамках ООН та регіональному<sup>3</sup>.

Під міжнародними стандартами з прав людини прийнято розуміти

---

<sup>1</sup> Лукашева Е.А. Право и права человека в условиях глобализации. Материалы научной конференции. Государство и право. 2006. № 2. С. 105.

<sup>2</sup> Лукашук И.И. Взаимодействие международного и внутригосударственно-го права в условиях глобализации. Журнал российского права. 2002. № 3. С. 115.

<sup>3</sup> Черниченко С.В. Теория международного права. Т.2. М. 1999. С.391-392

визнані міжнародним співтовариством і закріплені в універсальних і регіональних документах правові норми, що закріплюють всі необхідні права, а також їх забезпечення на практиці та захист.

У 1948 р Генеральною Асамблеєю ООН у вигляді резолюції була прийнята Загальна декларація прав людини, котра визначила широкий перелік прав. Хоча вона носила лише рекомендаційний характер, проте проголошені в Загальній декларації основні права і свободи розглядаються і в даний час переважно більшістю держав як юридично-обов'язкові, звичайні або договірні норми.

Повністю цей процес не припинився і в даний час, лише знизилася його інтенсивність, змінилися його напрямки та акценти. Розробка нових стандартів змістилася в бік регіональних рівнів. Стала помітною тенденція до уточнення і конкретизації вже існуючих стандартів. В принципі ж система основних стандартів прав людини склалася.

Якщо раніше договори з прав людини нерідко не містили в собі будь-яких імплементаційних положень, то зараз при розробці практично будь-якого нового договору в сфері прав людини в нього включають статті, що передбачають створення того чи іншого контрольного (імплементаційної) механізму.

До теперішнього часу склалася досить численна і складна система міжнародних органів, що займаються правами людини на універсальному рівні. До неї відноситься ООН з вхідними в неї головними органами: Генеральною Асамблеєю, Радою Безпеки, Економічною і Соціальною радою (ЕКОСОП). При ЕКОСОП створені дві комісії: Комісія з прав людини і Комісія зі становища жінок.

Слід зазначити, що на європейському континенті питаннями правового регулювання прав людини та їх захисту займаються відразу кілька міжнародних організацій: Рада Європи, Європейський Союз і Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

При цьому європейську систему захисту прав людини необхідно розглядати в контексті діяльності цих регіональних міжнародних організацій в сфері прав людини.

Формування системи захисту прав людини на регіональному рівні, зокрема, в рамках Ради Європи, також як і на універсальному рівні, відбувалось шляхом створення нормативної бази та відповідних контрольних механізмів. Основні стандарти з прав людини знайшли своє втілення в цілому ряді конвенцій, розроблених Радою Європи.

Перш за все, це Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (ЄКПЛ), прийнята 4 листопада 1950 в Римі. Після набуття чинності Конвенцією було прийнято ще 16 додаткових протоко-

лів до неї, які включили в систему європейської захисту весь перелік прав і свобод.

Суд наділений повноваженнями щодо розгляду скарг, як держав, так і окремих осіб. При цьому передбачений Конвенцією механізм створювався з метою міжнародного гарантування та забезпечення права в якості додатку до того механізму, що існує в державі<sup>1</sup>.

Під впливом рішень Суду члени Ради Європи постійно коригують своє законодавство, а країна-кандидат, що вступає до Ради Європи, повинна не тільки приєднатися до ЄКПЛ, а й внести в своє законодавство необхідні зміни, що випливають з прецедентного права, що створюється рішеннями Страсбурзького суду. Відповідно можна констатувати, що норми, котрі закріплені (прописані) в європейських конвенціях, рішеннях європейських організацій з питань прав людини, рішеннях Європейського Суду з захисту прав і свобод людини, що враховуються всіма країнами-учасницями Ради Європи становлять собою поняття «європейського захисту прав людини».

Права людини можуть виступати універсальною правовою цінністю, а неприйняття деякими державами універсальності прав як конкретних формулювань міжнародно-правових актів не виключає універсальності ідеї прав людини як міри її свободи та гідності. Формування загальноєвропейських стандартів щодо захисту прав людини проходило з урахуванням багаторічного досвіду становлення національних законодавств в цій галузі.

З урахуванням аналізу стандартів захисту прав і свобод людини, що містяться в універсальних міжнародних актах, в залежності від місця в регулюванні прав і свобод людини і громадянина, стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина можна поділити на загальні – це ті вимоги, що ставляться до будь-якої людини; і спеціальні - що пред'являються до людей, що належать до певних соціальних груп (стандарти захисту прав жінок, дітей, засуджених, національних меншин, біженців, тощо) або в певних сферах суспільного життя (виборчі стандарти, стандарти соціального забезпечення, стандарти в сфері праці, тощо).

Здійснюючи дослідження стандартів захисту прав і свобод людини, слід підкреслити, що Загальна декларація прав людини та Міжнародні пакти мали безпосередній вплив на прийняття багатьох регіональних конвенцій та угод, на формування та розвиток європейських стандартів прав людини.

---

<sup>1</sup> Права человека. Учебник. Под ред. Е.А. Лукашева. М.: Норма, 2004. С.516.

Глобалізація стала чи не найзагальнішим явищем сучасності, об'єктивною реальністю, без якої важко уявити політичний, соціальний чи культурний розвиток суспільства. Відповідних змін зазнають і суспільні відносини, суспільство загалом, а також громадянське суспільство та його окремі інститути. Глобалізація є найочевиднішим процесом змін на сучасному етапі, який хопив усі сфери суспільного життя. Це всесвітній процес, який об'єднує національні соціальні утворення в єдину світову систему.

Під впливом глобалізації принципи міжнародного права, сформовані на основі загальнолюдських цінностей, відіграють усе більшу роль у національних правових системах.

Глобалізація у сфері забезпечення прав людини сприяє стандартизації цього напрямку та забезпечує право на захист людиною своїх прав як на рівні держави, так і на міжнародному та загальносвітовому рівні. Таким чином, глобалізація фактично ототожнюється з процесом становлення та розвитку інституту прав людини. Ключовим моментом глобалізації у сфері прав людини є універсалізація вказаної сфери. Універсальний характер прав людини на сучасному етапі розвитку людства апріорно визнається.

Разом із тим, необхідно зауважити, що універсалізація прав людини є ключовою, але не єдиною тенденцією їх розвитку. Зокрема, низка авторів цілком обґрунтовано доводять існування поряд із процесами універсалізації прав людини, процесів регіоналізації.

Одночасно, слід особливу увагу звернути на забезпечення та захист прав людини, на реальність прав і свобод людини в умовах глобалізації. Реальність прав людини визначають як об'єктивне існування прав людини, що забезпечується чітким формулюванням їх складових елементів в законодавчих актах, офіційно встановленою процедурою (процесом) їх реалізації, ефективним судовим і адміністративним захистом у разі їх порушення. Інакше кажучи, реальність прав людини - це можливість дійсної реалізації, охорони, захисту та поновлення у разі порушення прав особи. Для забезпечення реальності прав людини існують гарантії прав і свобод особи.

Необхідно мати на увазі, що європейські конвенційні норми в сфері прав людини ґрунтуються на концепції, згідно з якою державні інститути повинні виконувати свої функції в інтересах окремих людей, які мають право користуватися особистою незалежністю у всіх випадках, за винятком тільки тих, коли мова йде про вищі інтереси суспільства.

Права і свободи, що містяться в Конвенції, - це мінімальні стандарти, що визначають діяльність держав-учасниць в сфері дотримання прав

людини. Держава має свободу вибору засобів, механізмів застосування цих стандартів у своєму законодавстві та правозастосовній практиці.

З урахуванням викладеного слід зазначити, що в сфері захисту прав людини Конвенція є найзначнішим не тільки європейським, а й міжнародним юридичним документом в сфері захисту прав людини.

Міжнародна практика показує, що міжнародні принципи і норми з прав людини найбільш ефективно застосовуються тоді, коли вони безпосередньо включені у внутрішньодержавне право.

Включення загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права та міжнародних договорів з прав людини в правову систему України проходило і проходить як безпосередньо у вигляді правових норм, закріплених Конституцією, і законами, так і у вигляді норм міжнародних конвенцій, угод, договорів, підписаних і ратифікованих нашою країною.

Як раніше зазначалося, міжнародні договори та правові акти міжнародних організацій про основні права і свободи людини безпосередньо впливають на формування і розвиток стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина та мають особливе значення.

«Стандарти захисту прав і свобод людини» - це визнані міжнародною спільнотою та Україною, мінімально необхідні вимоги до правового становища людини і громадянина, що відображають основні досягнення в сфері основних прав і свобод людини і громадянина, механізмів їх забезпечення і захисту.